

rológiai intézményrendszer fenntartására, a külföldi utakra, ösztöndíjakra stb., és hogy ennek mi a konkrét, művekben is felmutatható hozadéka? Azt hiszem, még van mit tanulnunk Fraknói Vilmos, Gragger Róbert, Veress Endre, Gerevich Tibor nemzedékétől, és talán (biztos!) a klebelsbergi kultúrpolitikától is.

A hungarológia alapvetően nyelvoktatás

STARK FERENC

Elnök úr! Államtitkár úr! Tisztelt Konferencia! Bár nem készültem felszólalásra, szívesen teszek eleget a felkérésnek, mert néhány gondolat szeretnék hozzáfűzni az elhangzottakhoz.

Ami a hungarológia mibenlétével összefüggő vitát illeti, ahhoz csak röviden kívánok szólni, s ezzel időt takaríthatok meg az esetleg még utánam jövő felszólalóknak. Felfogásom szerint is a hungarológia – ahogyan ezt délélőtt Fazekas Tiborc kifejtette – alapvetően oktatás. Hozzátennék egy jelzői előtagot: felsőoktatás, ami azt jelenti, hogy elválaszthatatlan a kutatástól.

A hungarológiai oktatás egy alapvetően fontos részterületéről szeretnék inkább részletesebben szólni, amely úgy érzem, hogy az utóbbi években kevesebb figyelmet kapott, mint amennyit megérdemelt volna. Ahogy a germanisztikának vagy romanisztikának a német, illetve a francia nyelv és ezek oktatása adja az alapját, úgy a hungarológia sem alapulhat máson, mint a magyar nyelven, a magyar nyelvoktatáson. A magyar mint idegen nyelv oktatásáról, azon belül is elsősorban ennek a hazai feltételrendszeréről szeretnék tehát először beszélni.

Az idegen nyelvek oktatása a határok megnyitása után a magyar oktatási piac egyik meghatározó – ahogy ma divatos szóval mondják: piacvezető területévé vált, s ezzel párhuzamosan módszereiben is megújult, hatékonyabbá vált. A magyar nyelv oktatása is részévé vált ennek a piacnak, ám itt valódi megújulásról nem beszélhetünk. A helyzet sajátos: számos, az alap kutatás fogalomkörébe tartozó feladat még elvégzetlen, s ezek szakmai együttműködést, összefogást igényelnének a magyar mint idegen nyelv oktatásának kevés számú intézményétől és szakembereitől. Ehelyett egy szűkös piacon konkurencia-harc folyik közöttük, s ennek során a szakma kiárusítja az eddig felszínre hozott értékeket is, miközben környezetében – erősítve a konkurencia-harcot – megjelenik a jól menedzselte dilettantizmus.

A szakma egy része, ahogy az egy konferencián az elmúlt évben megfogalmazódott, megkísérli meghaladni ezt az állapotot, ám úgy érzi, nem kapja meg az ehhez szükséges támogatást.

A fentiek szélesebb összefüggésbe ágyazódnak; nincs nyelvpolitikánk, nincs nyelvi tervezés még a ma már fontosnak elismert kisebbségi magyarság nyelvhasználatát illetően sem. A magyar mint idegen nyelv oktatása pedig egyenesen kívül esik a politikusi, a döntéshozói látókörön; elhanyagolt állapotban van, művelésében az elviselhetőnél jóval több az esetlegesség.

Mindennek komoly következményei vannak és lesznek, hiszen most, amikor az európai integrációhoz való csatlakozásunk kísérőjelenségeként örvendetesen növekszik az érdeklődés a magyar nyelv és kultúra iránt, nem tudjuk azt a javunkra fordítani, sőt, a rengeteg esetlegességgel, a dilettantizmus térnyerésével saját érdekeink ellenében hatunk. Föl kellene végre ismernünk, hogy a magyar nyelv jó színvonalú tanítása külföldieknek a rólunk alkotott kép legmélyebb hatású formálója, s hogy hozzá, mint kapcsolati tőkét képző tényezőhöz legalább akkora gazdasági érdek fűződik, mint a hazai idegennyelv-ismeret fejlesztéséhez (ugyanakkor jóval kisebb ráfordítást igényel).

Sajátos helyzetben van a magyar nyelv oktatása a hungarológián belül is. Ebben a vonatkozásban arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a hungarológiai kutatást és oktatást végző külföldi intézmények számára természetes módon nyújtanak magyarországi szakmai támaszt a különböző egyetemi tanszékek, akadémiai intézetek, a külföldön folyó magyar nyelvoktatásnak azonban nincs ilyen, széleskörű szakmai kapcsolatokkal rendelkező hazai intézményi bázisa. Úgy vélem, hogy, ha a német nyelv megérdemel egy Goethe Intézetet, talán érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy a magyar nyelvoktatásnak is szüksége lehet egy szerényebb méretű, szervezetű és költségvetésű, de a példának említett intézethez hasonló funkciókat ellátó intézményre. A félreértések elkerülése kedvéért itt jegyzem meg: a Magyar Nyelvi Intézet a jelenlegi lehetőségeit, feladatrendszerét tekintve nem ilyen intézmény.

Ez befektetést, a szellemi mellett anyagi ráfordítást is igényel. Miért tartom fontosnak mindezt hangsúlyozni? Részben már szoltam erről. Délelőtti előadásában Szegedy-Maszák tanár úr említette, hogy Kelet-Közép-Európában megbukott a felvilágosodás. Ennek a „bukott felvilágosodásnak” egy jelentős magyar képviselőjét szeretném parafrázis formájában idézni. Bessenyei mondta, hogy minden nemzet a maga nyelvén vált tudóssá, idegenén sohasem. Hadd fogalmazzam ezt át: minden nem-

zetet a maga nyelvén lehet megismerni, idegenén sohasem. Elhangzott itt néhány dolog arról, hogy a nyelv miféle tárháza, lerakata egy nemzet kultúrtörténetének, tehát azt hiszem, hogy nem kell tovább vezetnem ezt a logikai szálát. Márpedig a fejlett világban magyarságismeretre legalább néhány embernek nagy szüksége van, nekünk pedig rájuk, az ilyen ismeretekkel rendelkező emberekre van ott elemi szükségünk. Ez, azt hiszem, nemzetpolitikai jelentőségű kérdés. Stratégiai súlya van annak, hogy legyenek magyar nyelvet ismerő, a viszonyaink között jól eligazodni tudó ágenseink szerte a világban. Enélkül nem valószínű, hogy ugyanolyan ütemben fog tovább fejlődni a tőkebeáramlás, a gazdasági kapcsolataink rendszere, mint ahogy az a politikai, gazdasági rendszerbeli változások hatására megindult. Magyarán ez azt jelenti, hogy szükség lenne a korábban volt, majd elhalt és újjal nem pótoltt ösztöndíj-politikának egy újabb változatára. Ez az új ösztöndíj-politika nem a fejlődő, hanem éppen a fejlett világból hozhatna ide egyébként a magyar felsőoktatás presztízse okán magyarországi felsőoktatási tanulmányok iránt még mindig érdeklődő diákokat, akik magyarul tanulnának a magyar felsőoktatásban, nem pedig idegen nyelven, amit időnként sem a diák, sem az oktató nem birtokol megfelelő színvonalon. Az ilyen ösztöndíjakkal egyben biztosítani lehetne a magyar ösztöndíjasok külföldi fogadásához a megkívánt kölcsönösséget is. Tehát a magyar nyelvű felsőoktatásra való ösztöndíjazás kérdését is ide tartozónak, a magyar mint idegen nyelv oktatásával összefüggő kérdésnek tartom.

Reagálni szeretnék Pomogáts Béla felszólalására is, a szórványkérdésre, amit magam is roppant fontosnak, és a magyar mint idegen nyelv oktatásával összefüggőnek tartok. Úgy gondolom, hogy a magyar mint idegen nyelv oktatása területén felhalmozott tapasztalatokra egyre nagyobb szükség lesz a szórvány problémák kezelésében is, hiszen vannak már olyan települések, ahol a magyar szakrális nyelvvé vált, a templomban még magyarul imádkoznak, de egymás között már nem beszélik nyelvünket. A magyar nyelvoktatás tehát a szűkebben vett határon túli (Kárpát-medencei) magyar kérdéssel is szorosan összefügg. Ám ezen túlnő, hiszen szerte a világon élnek harmad-, negyedgenerációs magyarok, akik motiváltak a magyar nyelv és a legfontosabb hungarológiai ismeretek elsajátításában, nekünk pedig érdekünk, hogy ezt meg is tehessék. Ebben a tekintetben jelentős lépésre kerül sor ettől az évtől: megjelennek Magyarországon a részképzésre vagy teljes képzésre Magyarországon igényt tartó nyugati szórványban élő fiatalok. Számukra nyelvet és magyarságtudatot megalapozó hungarológiai ismereteket kell közvetíteni. A Magyar

Nyelvi Intézet erre vállalkozott. Úgy gondoljuk, hogy felsőoktatási intézményekkel, elsősorban a Pécsi Egyetemre gondoltunk, kívánunk együttműködni abban, hogy akkreditált programja alakuljon ki ennek a hungarológiai képzésnek.

Még egy dologra szeretnék itt kitérni. Nagyobb figyelmet kellene fordítani a tananyag választékra, tekintettel a magyar nyelvoktatással szemben támasztott egyre differenciáltabb igényekre. Pillanatnyilag megfelelő színvonalat csak a debreceni nyári egyetem tananyagai jelentenek. Bővíteni, szélesíteni kellene a kínálatot. Ez is befektetést igényel.

Utoljára külföldön dolgozó lektorainkhoz szeretnék fordulni azzal a kéréssel, hogy a 2001-es évet, amelyet az Európa Tanács a Nyelvek Európai Évének deklarált, próbálják meg minden eszközzel hasznosítani a magyar nyelv iránti érdeklődés nemzetközi terjesztése tekintetében. Abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy a magyar mint idegen nyelv ügyének képviselőjeként felkérték a Nyelvek Európai Évét koordináló magyar nemzeti bizottság tagjának. Kezdeményezésemre létrejött egy albizottság, amely a magyar nyelv dolgával foglalkozik az év programjának összeállításakor. Ennek a munkacsoportnak a nevében fordulok Önökhöz.

Nagyon fontosnak tartjuk, hogy Önöknek, a magyar nyelv külföldön akkreditált nagyköveteinek aktív, kezdeményező részvételével valóban meginduljon a munka. Mondok egy példát, hogy mire gondolunk. Megnéztem a Nyelvek Európai Éve brit nemzeti bizottságának a honlapját, ahol a bizottság tagjaiként, vagy vele együttműködő szervezetként felsorolják a Goethe Intézetet, az ennek megfelelő portugál, spanyol, olasz intézményt. A Nyelvek Európai Évének a céljai között megfogalmazódik a kis, kevésbé tanított nyelvek megismertetése, az irántuk való érdeklődés felkeltése, mint európai értékörzés. Nos, valószínűleg az angolhoz viszonyíthatják a kevésbé tanított nyelveket, amikor a spanyolt vagy az olaszt vagy éppen a németet vonták be ebbe a körbe, hiszen egyetlen kelet-közép-európai nyelvet képviselő intézmény sem került, mondjuk, a brit nemzeti bizottság látókörébe, holott a valódi kis nyelvek régiója éppen a kelet-közép-európai régió. Gondolkodtam azon, vajon mi oka lehet ennek. Nyilván a régióból alacsonyabb a megnyilvánuló aktivitás, kevés a kezdeményezés. Ezzel a zárszóval az aktív kezdeményezésre szeretném biztatni Önöket, akik kint képviselik a magyar nyelv ügyét. Kérem, keressenek kapcsolatot a fogadó országok Nyelvek Európai Évét koordináló nemzeti bizottságaival, a programban részt vevő intézményekkel, kezdeményezzenek és szakmailag támogassanak a magyar nyelv iránt érdeklődést keltő programokat.

Köszönöm, hogy meghallgattak.